

Het Koningsplein: een bijzondere plek in het dorp

Het pand Koningsplein 16 ("Anneke de Bruijn") staat midden in het dorp. Om de geschiedenis van die plek te begrijpen is het niet handig om alleen naar het pand zelf te kijken. Er is een bepaalde synergie in het dorp die soms in geschriften naar voren is gekomen, maar nooit echt naar de voorgrond is getreden. Daarom beginnen we midden op het Koningsplein. Wat nu het Koningsplein is, was in de jaren '10 van de vorige eeuw een park: het Plantsoen. In de periode ervoor was het geen plantsoen, maar stond daar de vroegere kerk van Asten. De huidige grote kerk is pas in 1898 gebouwd. Die kerk op het Koningsplein zou in de 15^e eeuw (1478) zijn gebouwd. Na de teruggave van de kerk aan de katholieken in 1798 is de kerk enkele keren vergroot. De kerk werd alsmaar te klein en op een gegeven moment ontstond het plan om een nieuwe kerk te bouwen. Bluijssens, de grote boterfabrikant in Asten, en enkele medestanders wilde de kerk waar nu het Raadhuis is. De pastoor echter wilde de kerk tegenover de oude kerk op de plek waar nu de kerk staat. Dat is uiteindelijk gelukt, maar dat had nog wel wat voeten in de aarde: de kerk is gebouwd op de pastorievijver waar eertijds kapelaan Raymakers was verdronken. Na de bouw van de huidige kerk is de oude kerk gesloopt. Eigenlijk wilde ze de stenen van de oude kerktoren hergebruiken (als klinkers), maar deze toren stortte in tijdens de sloop en waren ze niet meer te gebruiken.

Figuur 1 Originele prent van Jan de Beijer, met op de achtergrond café D'n Engel? (bron: Noord-Brabantsmuseum)

Dit verhaal van de oude kerk is ongeveer waar. Máár aan de foto's van de oude kerk is te zien dat de kerktoren een Romaanse toren is met spaarvelden voorop. Het lijkt alsof de kerktoren gebouwd is op het onderste deel van de toren. De kantelen die die

Figuur 2 de Oude kerk van Asten met zijn kantelen in het midden. Rechts het Bartholomeus en links in het hoekje Anneke de Bruijn. Het huis wat daarvoor staat is de plek waar de huidige kerk staat.

de scheiding vormen, laten ook nog eens zien dat de toren misschien wel een verdedigbare toren (of misschien zelfs een donjon) is geweest. Dat fenomeen – kantelen op een kerk – is tot nu toe nog niet in andere plaatsen in Nederland gevonden. Er staan soms nog weerkerken in Noord-Frankrijk of in Transylvanië, maar tot nu toe niet in Nederland. Die kantelen duiden erop dat de kerktoren misschien wel véél ouder is dan 1478. Het zou goed kunnen zijn dat de toren uit de dertiende eeuw komt. Dat betekent dat die toren ongeveer even oud is als de eerste vermelding van Asten. Theo Meulendijks heeft dit verhaal weer nieuw leven ingeblazen, maar het blijkt dat Piet van der Zanden dit al dacht toen de kerk in 1948 vijftig jaar werd!

Om even te vergelijken met andere gebouwen in Asten: de huidige kerk is zeven eeuwen later gebouwd (1898), het gemeentehuis stamt uit 1940, het Bartholomeus voor een groot deel uit de jaren '30 en het oude postkantoor uit de jaren '10. Daar zit dus een enorm verschil tussen en zoveel jaar verschil kan dat dus ook zijn bij Anneke de Bruijn, maar daar komen we later op terug.

De kerk kende verschillende (architectuur)stijlen. Waarschijnlijk was de kerk in waterstaatstijl gebouwd met barokke elementen aan de binnenkant. Overigens is een deel van het interieur nog steeds te vinden in de huidige kerk, maar een deel is verkocht aan een kerk in Engeland. De naam van dat dorp is echter kwijt. Daar staat bijvoorbeeld nog de oude biechtstoel. Hopelijk kan iemand ooit die plaats nog achterhalen.

Waarom wordt dit verhaal eerst verteld? Het is namelijk zo dat deze kerk direct naast Koningsplein 16 stond. Het is dan logisch te denken dat deze plek ook al bewoond

was in die tijd. Maar hoever gaat “Anneke” verder terug in de tijd dan alleen Anneke de Bruijn?

Archiefonderzoek:

Sandu Niessen en Hans van de Laarschot hebben in de archieven onderzocht hoe ver die geschiedenis van Koningsplein 16 reikt in de papieren. Onderstaande tabel laat zien wie de *eigenaar* was van het pand. Aan het begin van de tabel komt de eigenaar en de bewoner meer overeen dan in de 19^e eeuw, maar dat weten we niet zeker. Vanaf Anthonius Dominicus Sengers komt de bewoning en de eigenaar dan wel weer overeen. Vaak zijn het normale dorpelingen. Dat klinkt niet bijzonder, maar de dorpelingen van vroeger hadden naast hun werk ook allerlei functies in het bestuur van die tijd die de boeren uit het dorp veel minder hadden. Dat waren de scout, schepen, president of burgemeester (“penningmeester”). Bovendien kende Koningsplein 16 allerlei gebruiksfuncties. Het pand is een woonhuis geweest, een herberg, een winkel, een slagerij, een bakker, een brouwerij (kan ook Koningsplein 12 en 14 zijn geweest) enzovoorts. Naast de functies hebben we enkele verhalen kunnen achterhalen, maar de begindatum van de bouw is niet gevonden. Dat betekent dat het pand nog ouder kan zijn dan deze tabel. Dat we niet zo ver kunnen komen heeft te maken met de verwerking van aktes en dat er in die aktes in de 17e eeuw soms drie verschillende (bij)namen voor één persoon zijn. Daar moet verder onderzoek naar worden gedaan.

Jaartal	Eigenaar
<1667	Jan Aert Roefs (bijnaam: Jan Jan Henskens of Jan Jansen Claeuws)
1667-1696	Jan Joosten Roefs
1696-1712	Dirck Coolen - Maria Roefs
1712-1732	Jan van Riet
1732-1735	Catharina Massyn
1735-1739	Jan Willem Trouwen
1739-1761	Jan Ture Loomans
1761-1794	Kinderen Jan Ture Loomans Schuur en Brouwerij
1761-1823	Hendrikus Loomans (kd. Jan Ture) Huis
1823-1860	Daniël van Lierop
1860-1862	Theodorus Sengers
1862-1897	Kinderen Sengers-de Vocht
1897-1910	Anthonius Dominicus Sengers
1910-1919	Arnoldus Dielis Sanders
1919>	1/2 Maria Sanders
	1/2 Piet de Bruijn
-->	1/2 Anneke de Bruijn
	1/2 Emmy de Bruijn

Archeologie en Ruimtelijke ordening:

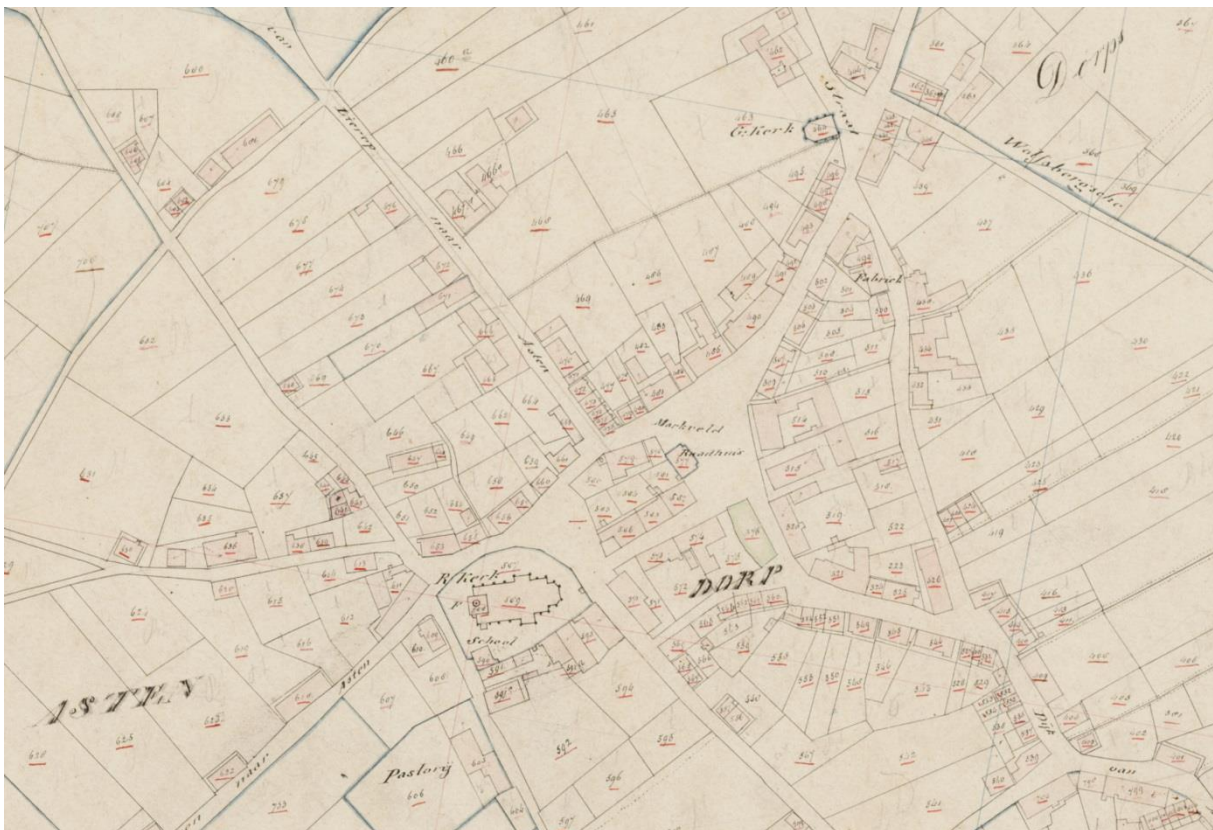
Dit verhaal is niet het enige schimmige rondom deze plek midden in het dorp. Sinds mensenheugenis wist niemand de locatie aan te wijzen van het kasteel vóór het Kasteel van Asten, Huys ten Perre genaamd. Het is een soort graal om die locatie in Asten te vinden. Er is recent een akte gevonden uit 1529 waaruit blijkt dat Huys ten Perre niet op Ostade staat, maar *om en nabij* de kerk stond. De oude kerk bestond toen al en zoals het hier beschreven wordt is niet op Ostade: dat lag vroeger buiten het dorp. En dán dachten we bij Anneke de Bruijn uit te komen omdat Koningsplein 16 direct tegenover de kerk is.

Echter, uit archeologisch onderzoek zou niets naar voren zijn gekomen van een kasteel. Toch willen we dit naar buiten brengen, omdat dus op elke plek rondom het Koningsplein dit kasteel zou kunnen staan. In de recente wijziging van het bestemmingsplan is die hogere archeologische waarde voor het hele Koningsplein niet opgenomen, terwijl dit zelfs in het Boek Asten 800 uitgegeven door de gemeente staat. Zij vermelden nog steeds dat Huys ten Perre op Ostade zou liggen.

En er is nog iets geks aan de hand, maar dat leggen we uit aan de hand van de kaart van Asten.

Dit is de kaart van 1832, de eerste gedetailleerde kaart van Asten. Anneke de Bruijn ligt boven de R van de kerk (als je goede ogen hebt nr 653).

Wanneer je de kaart van Asten zo ziet lijkt er niets aan de hand te zijn. Dit is maar schijn. Als je de kaart omdraait ga je de contouren van Asten zien.

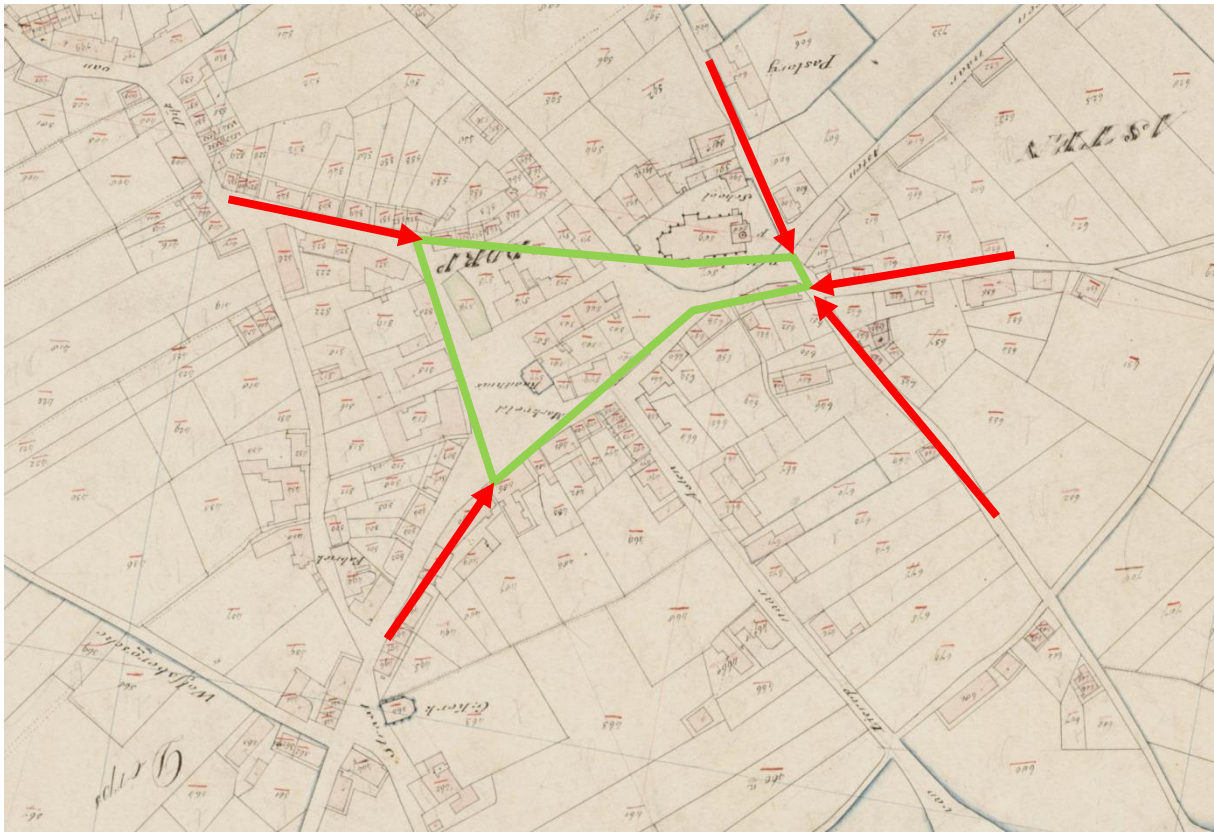
Figuur 3 Minuutplan 1832 Asten. Tot nu toe de eerste gedetailleerde kaart van Asten

Wat opvalt is dat er een zogenoemde “Brink” te zien is. Dat is een driehoekig plein (Van Hoes tot de Peer en dan tot Anneke de Bruijn en terug). Een brink was vroeger de plek waar het vee verzameld werd.

De Brink in vol ornaat kun je terugzien in enkele dorpen in Drenthe of dichterbij huis in Heeze. Een brink heeft als karakteristiek dat dit plein vroeger *buiten* het dorp lag en dat vervolgens het dorp erom heen groeide. Dat is goed mogelijk: het gekke is dat de kerktoeren van Asten van het dorp afstaat. Deze stond dus recht tegenover de huidige kerktoeren. Het zou kunnen dat het dorp zich dus eerst rondom de plek bij de Anneke de Bruijn bevond en vervolgens is “verschoven” naar de noordkant. Van deze situatie weten we echter te weinig van af om daar juiste conclusies uit te trekken. Het is een redenatie en bewijs zou uit de archeologie moeten komen als dat nog gaat.

Zoveel gedachtegangen en dan komt er nog een bij. Er is nog iets bijzonders aan de wegenstructuur van Asten, die in den gemeentehuize als belangrijk element in het dorp wordt gezien. Nu wordt vaak gedacht dat de radiaal gericht is op het gemeentehuis/de Markt.

Als je echter de vroegere doorgaande wegen (Driehoekstraat, Emmastraat, Prins Bernardstraat en Mgr. Den Dubbeldenstraat) doortrekt komen alle wegen precies bij Anneke de Bruijn uit. Wie weet wat daar allemaal is gebeurd wat wij nog niet weten! Dit is de smalste plek van Asten waar dus alle wegen bij elkaar komen. Dan is deze plek dus een strategische plek binnen de gemeente. Het was potentieel economisch de beste locatie om te wonen als kasteelheer. Dat kan een aanwijzing zijn dat Huys ten Perre zich nog ergens in de buurt van dit kruispunt bevond.

Figuur 4 de kaart omgekeerd: de brinkvorm en de oude doorgaande wegen. Met de klok op 6 uur mee: de Prins Bernardstraat, Emmastraat, Kerkstraat, Driehoekstraat en Mgr. Den Dubbeldenstraat

Conclusie:

Al die aanwijzingen samen maken van het centrum van Asten een boeiende plek. Die kan nog veel boeiender zijn dan dat mensen denken. Het maakt het al zeker de moeite waard om bij Anneke de Bruijn zowel bouwhistorisch als archeologisch onderzoek te doen. Archeologisch vooronderzoek is nu gedaan, maar nog geen echt archeologisch onderzoek en een summier bouwhistorisch onderzoek. Wat je juist wilt weten is niet onderzocht: Direct op het niveau van Koningsplein 12 en 14 zou het Middeleeuws vloeroppervlak zou tevoorschijn zijn gekomen bij het archeologisch onderzoek. Dat betekent dat de vloer waar je op liep Middeleeuws was en dus dat daar toen al bewoning was. Uit het bouwhistorisch rapport zou blijken dat de panden uit de 18^e eeuw zouden komen. Dat is een vreemde conclusie. Wanneer er nu houtonderzoek was gedaan ("dendrologisch onderzoek") was in een klap duidelijk geweest hoe oud Koningsplein 12 en 14 was. Dat is dus nu niet meer te achterhalen. Wij hopen dat dit bij Koningsplein 16 wel op een fatsoenlijke manier gebeurt.

En waarom Koningsplein 16 herontwikkelen nu blijkt dat Huys ten Perre daar niet heeft gestaan?

De oude kerktoren staat niets voor niets van het dorp af. Een kerktoren zet je niet zomaar van de kern af. De veronderstelling is dus dat voor de oude kerktoren de vorige kern van Asten heeft gelegen en dat deze later in de loop van de tijd is "verplaatst" naar het noordoosten. Van "dat dorp" Asten weten we nagenoeg niets.

Het is volkomen niet logisch dat die plek van Anneke de Bruijn niet bewoond is geweest in de tijd dat de kerktoren bestond (wellicht al vanaf de 13^e eeuw). Groot grondwerk is er niet geweest bij Anneke de Bruijn, dus op die plek van Anneke de Bruijn kan dus geschiedenis liggen tot de eerste vermelding van Asten. Het kan niet zo zijn dat daar helemaal niets van terug te vinden valt. Is dat al niet bijzonder genoeg? De bewoningsgeschiedenis van Asten ligt hier, net zo goed op Koningsplein 12 en 14, en dát maakt die plek zo bijzonder!

Verder lezen?

Zie:

- ASTEN 800 Verhalen uit de geschiedenis van Asten, Heusden en Ommel
- Oud-rechterlijk archief van Asten 1600 – 1810
(<http://www.heemkundekringdevonder.nl/oudschrift/asten.php>) Hier kun je ook verhalen terugvinden van de personen die vermeld staan tussen 1650 - 1810
- www.watwaswaar.nl
- www.rhc-eindhoven.nl of www.zoekjestamboom.nl